

ARBEJDERNES 1. MAJ

– igennem 125 år

Af Knud Knudsen

I år er det 125 år siden, de første 1. majdemonstrationer blev afholdt – i 1890. Beslutningen om at arrangere internationale demonstrationer for en 8-timers normalarbejdsdag blev truffet på en international arbejderkongres i Paris i 1889. Det var den samme kongres, der besluttede at oprette en ny socialistisk Internationale – den såkaldte Anden Internationale. De første majdemonstrationer i Europa blev afholdt året efter, og de gik ikke stille af. På den baggrund var der god grund til at betegne 1. maj som arbejdernes kampdag.

Kampen for en 8-timersdag startede før kongressen i Paris i 1889. Australske arbejdere i Melbourne skulle efter sigende være de første, der demonstrerede for en otte timers dag, ikke den første maj, men den 21. april 1856, og i flere delstater gennemførtes 8-timersdagen samme år. I England gik kampagnerne for en 8-timersdag tilbage til 1830'erne og 40'erne. Den såkaldte Første Internationale – The International Working Mens' Association fra 1864 med Karl Marx som sekretær – havde også rejst kravet om 8-timersdagen. Det var denne Første Internationale, der i 1871 fik en dansk afdeling med Louis Pio som leder. Første Internationale blev opløst kort tid derefter. I 1880'erne var der flere initiativer for at genoprette det internationale samarbejde i arbejderbevægelsen, og på en kongres i London i 1888, arrangeret af det engelske TUC (Trades Union Congres), blev det besluttet at indkalde til en konference i Paris året efter – i forbindelse med festlighederne i anledning af 100-året for den franske revolution. Tanken var at samle repræsentanter for primært de faglige bevægelser. Da de politiske partier også besluttede at indkalde til kongres i Paris, blev der således inviteret

delegerede til to internationale konferencer i Paris i juli 1889. Dansk arbejderbevægelse var repræsenteret på begge. Det endte med, at de to kongresser gik sammen og besluttede at opfordre til en international demonstration for en normalarbejdsdag på 8 timer året efter. Det var ikke nogen let beslutning, for i realiteten var det en beslutning om at opfordre enhver arbejder til at deltage i en demonstration den 1. maj, hvilket var det samme som en opfordring om at nedlægge arbejdet, dvs. at strejke. Beslutningen om at arrangere demonstrationer den første maj over hele verden var reelt en beslutning om at tage initiativ til en “verdensstrejke”.

Hverken kravet om 8-timersdagen eller demonstrationen var således nyt. Men det var kongressen i Paris i 1889, der satte sig for at gøre 1. majdemonstrationen til en særlig tradition for arbejderklassen og netop arbejderklassens helt egen tradition.

Chicago Haymarket 1886

Forklaringen på, at man valgte den 1. maj som den dag, der skulle demonstreres, skal findes i USA. Her havde den 1. maj traditionelt været den dag, hvor arbejderorganisationer demonstrerede for en 8-timers arbejdsdag. Kravet om en forkortelse af arbejdsdagen gik i USA tilbage til slutningen af 1820'erne, og i midten af det 19. århundrede blev der i større amerikanske byer dannet sammenslutninger for 8-timersdagen. I midten af det 19. århundrede blev det dog anset for at være nærmest revolutionært at strejke for en 8-timersdag. Det var først efter borgerkrigen, bevægelsen for en kortere arbejdstid fik større gennemslag. Den lovgivning, der søgte at regulere arbejdstiden i USA, virkede ikke i praksis, og i 1880'erne blev kravet om en 8-timersdag rejst igen. En af de amerikanske arbejdersammenslutninger, den nystiftede Federation of Organized Trades and Labor Unions – en forløber for American Federation of Labor – besluttede i 1884, at fra den 1. maj 1886 skulle den lovbestemte arbejdsdag være på 8 timer. Nogle så denne beslutning som en opfordring til strejke – hvad det ikke var – og det blev så alvorligt, at et stort dagblad som *New York Times* måtte advare imod den slags galsskab. Ikke desto mindre voksede bevægelsen for 8-timersdagen sig stadig stærkere, efterhånden som 1. maj 1886 nærmede sig. Bevægelsen var især stærk i Chicago. Den 1. maj 1886 demonstrerede anslået 40.000 arbejdere i Chicago for 8-timersdagen, og antallet af demonstrerende voksede de følgende dage og nåede op på ca. 65.000 mennesker. Store politistyrker blev samlet i byen, og det kom til flere episoder og sam-

40.000 arbejdere strejkede og demonstrerede i Chicago lørdag den 1. maj 1886. Der var masser af politi og Pinkerton detektiver til stede og alt forløb fredeligt, men 3.maj kom det til konfrontation mellem demonstrerende arbejdere og politi i Chicago. Maleri af Flavio Constantini. (Kilde: Haymarket Scrapbook, edit. By Dave Roedinger & Franklin Rosemont, 1986)

Bomben, der blev kastet på Haymarket Square i Chicago den 4. maj 1886, dræbte 7 politibetjente og sårede yderligere 60 betjente. En tegning fra urolighederne bragt i Harper's Weekly, 15. maj 1886. Tegning udført af T. de Thulstrup. (Kilde: Haymarket Scrapbook, edit. By Dave Roedinger & Franklin Rosemont, 1986)

menstød mellem politi og demonstranter. Den 4. maj 1886 kom mødet på Chicagos Haymarket. Alt var fredeligt, indtil en større politistyrke stormede mødet; ca. 180 politibetjente slog til, og så skete det; en bombe blev kastet fra fortovet, og den eksploderede midt i flokken af politi. 66 blev såret, og syv døde senere. Politiet begyndte at skyde løs på flokken, 200 blev såret, og flere døde efterfølgende. Alt var kaos den dag på Chicago Haymarket.

Ingen ved, hvem der kastede bomben. Men de følgende dage blev de ledende anarkister i Chicago arresteret. Otte anarkister blev anklaget for bombeterrorer og blev stillet for en nævningedomstol. Syv blev dømt til døden, den sidste fik 15 års fængsel. Inden henrettelsen blev to benådet, en tredje lykkedes det at begå selvmord, mens de sidste fire blev hængt den 11. november 1887. De fire anarkister havde agiteret for de anarkistiske ideer om samfundets omstyrkelse, men der forelå ingen be-

Bomben skabte splittelse og opløsning i kampagnen for 8-timersdagen i USA og medførte efterfølgende kraftige repressalier over for den amerikanske arbejderbevægelse. Tegning efter urolighederne på Haymarket. Bragt i det danske magasin Nordstjernens Aarsrevue, 1886. (Kilde: Haymarket Scrapbook, edit. By Dave Roedinger & Franklin Rosemont, 1986)

viser for, at de skulle have haft noget med bomben at gøre. Det var et oplagt tilfælde af justitsmord.

Bomben på Haymarket i Chicago, samt den efterfølgende retssag og dom over Chicago-anarkisterne blev den umiddelbare optakt til 1. maj-demonstrationen. Når de europæiske arbejderledere i 1889 valgte den 1. maj til dagen, hvor der skulle demonstreres for otte timers dagen, var det således et rimeligt pragmatisk valg. De valgte den samme dag, som de amerikanske arbejdere igennem flere år havde benyttet. De amerikanske arbejdere havde allerede etableret en sammenhæng mellem 8-timersdagen og demonstrationer den første maj. Samtidig blev demonstrationerne den 1. maj 1890 tillige mindedemonstrationer for "Chicago martyrerne".

De første 1. majdemonstrationer i Europa i 1890'erne

Nøgetrnt set var det en risikabel måde at starte en ny international arbejdersammenslutning på. Sæt demonstrationen mislykkedes. Nu blev

det en succes, men det kunne være gået galt. Den gamle Friedrich Engels overværede begivenheden i London og blev ganske bevæget. Hvis Marx da bare havde oplevet det syn. Til en ven i Tyskland skrev han:

“I dag, hvor jeg skriver disse linjer, holder det europæiske og amerikanske proletariat hærske over sine for første gang mobiliserede stridskræfter, mobiliseret som én hær, under én fane og for ét mål: den lovfæstede 8 timers normalarbejdsdag, som blev proklameret allerede på Internationalens første kongres i Geneve i 1866 og siden igen på Arbejderkongressen i Paris i 1889. Og dagens festspil vil få kapitalister og grundejere i alle lande til at åbne øjnene for, at proletarerne i alle lande er forenet i gerningen. Havde Marx blot stået ved siden af mig og set dette med egne øjne.”

Marx kunne ikke være til stede. Men i graven på Highgate har han måske gnækket og kløet sig i skægget.

Alt i alt blev der demonstreret i betydeligt omfang ud over Europa, fortrinsvis i europæiske storbyer, og flere steder – især i Sydeuropa – kom det til sammenstød mellem demonstrerende arbejdere og politi. Særlig interessant var udviklingen i Tyskland. Her var socialdemokrater og fagforeningsledere meget betænkelige ved parolen om at demonstrere for 8-timersdagen den 1. maj. Man stod midt i den politiske diskussion om de såkaldte “socialistlove” og frygtede, at en deltagelse i den internationale aktion ville blive et påskud for myndighederne til at videreføre de forhadte love, som man ellers havde udsigt til at slippe af med. Derfor så man det besynderlige, at den socialdemokratiske partiparole lød, at tyske arbejdere ikke skulle nedlægge arbejdet for at demonstrere for 8-timersdagen. Ikke desto mindre skete det i Hamburg og München; i byer som Berlin, Leipzig, Dresden, Darmstadt, Königsberg og Frankfurt am Main, demonstrerede mindre grupper af arbejdere. De tyske arbejdsgivere havde bebudet, at de ville slå hårdt ned på arbejdere, der nedlagde arbejdet den 1. maj. Det fik arbejderne i Hamburg at mærke. Arbejdsnedlæggelsen 1. maj blev besvaret med en masselockout, der udviklede sig til en langvarig og bitter arbejdskamp. I de følgende år holdt de tyske arbejdere lav profil den 1. maj. Efter ophævelsen af socialistlovene skulle fagforeningerne ikke sætte partiets fremgang på spil ved at demonstrere den 1. maj.

I stedet blev det franske arbejdere, der tiltrak sig opmærksomheden i 1891, mere præcist den lille by Fourmies med ca. 15.000 indbyggere. Byen havde en betydelig tekstilindustri. Arbejdsgiverne i byen allierede

sig med bystyret, og den 1. maj 1891 var en talstærk politistyrke på plads i Fourmies. Det skulle næsten gå galt, og det gjorde det. Det kom til sammenstød mellem politiet og de 1500 demonstrerende arbejdere. Militær blev tilkaldt, og på mindre end fem minutter lå der ni døde på gaden. “La Fussillade de Fourmies” – geværskudene i Fourmies – gav genlyd over hele Frankrig og blev et begreb i fransk arbejderbevægelse. Kampagnen for 8-timersdagen havde igen krævet sine martyrer, denne gang i Europa.

Efter de første års dramatiske episoder blev der lagt en dæmper på majdemonstrationerne. I begyndelsen af det 20. århundrede blev demonstrationer igen mere udbredte i Europa. 8-timersdagen forblev den fælles parole for demonstrationerne frem til Første Verdenskrig, og ved krigens slutning gennemførtes 8-timersdagen i mange lande. Der var dog også plads til lokale paroler.

Kampdag eller festdag?

1. majdemonstrationen skulle være en manifestation af arbejderne som klasse – en aktion, som kunne forbindes med den industrielle arbejderklasse og kun den. Man talte om 1. majdemonstrationen som netop en “demonstration”. Men også andre udtryk blev benyttet, for eksempel det dramatiske ord “verdensstrejke”, men den gamle Friedrich Engels talte så tidligt som i 1893 også om 1. maj som en “festival”. Andre tidlige socialister opfattede ligeledes 1. maj som arbejdernes festdag. I Italien skrev socialisten Andreas Costa, at katolikkerne havde deres påske, men nu havde arbejderne fået deres egen helligdag. Der er altså intet nyt i, at 1. maj demonstrationen forbindes med fest. Den side af majdemonstrationen har været til stede næsten fra starten. Herhjemme omtales 1. maj normalt som arbejdernes internationale kampdag.

Den offentlige parade af arbejdere som klasse udgjorde kernen i 1. majdagen. Fra starten var de røde faner en vigtig del af 1. maj demonstrationerne. Det røde flag er arbejderbevægelsens universelle symbol, og flaget var med fra starten. I flere lande blev de røde faner kombineret med blomster, og blomsterne sneg sig også ind i tidens socialistiske lyrik. Vi ved meget lidt om, hvordan den forbindelse blev etableret, men den forårssymbolik, som forbindes med 1. maj, passede vældigt godt til stemningen i den internationale arbejderbevægelse på den tid. Det var en bevægelse med fremtiden for sig. Sommer ventede lige om hjørnet.

· EN · KRANS · TIL · MAJ · DAGEN · 1899 ·
· TILGNET · ARBEJDERNE · AF · WALTER · CRANE ·

Walter Crane (1845-1915), kendt engelsk socialistisk kunstner, markerede offentligt sin støtte til de 4 domte og henrettede anarkister i Chicago. Han udførte mange tegninger og illustrationer til den internationale arbejderbevægelses bøger og tidsskrifter og således som vist også til de danske arbejdere (Arbejdermuseet & ABA)

Tidlige 1. maj demonstrationer i Danmark

I Danmark blev der også demonstreret den 1. maj 1890. Den store demonstration fandt sted i København. I marts 1890 ansøgte formanden for De samvirkende Fagforeninger i København, maler Jens Jensen, politidirektøren og kommandanten i København om tilladelse til at afholde et offentligt møde på Nørrefælled torsdag den 1. maj om eftermiddagen. Der blev også søgt om tilladelse til at marchere fra Nørreboulevard – eller et andet sted i byen, som politiet måtte finde mere velegnet – til mødestedet på Fælleden. Hverken borgmesteren eller politiet og militæret var imidlertid begejstret for en arbejderdemonstration gennem Københavns gader, og de kunne derfor ikke give tilladelse til demonstrationen. Der blev dog givet tilladelse til at afholde mødet på et nærmere fastlagt sted på Nørrefælled fra kl. 3 til 6 om eftermiddagen på betingelse af:

1. At kun spørgsmålet om en henvendelse til regering og Rigsdag om indførelse af en lov for en normalarbejdsdag kom til forhandling,
2. At mødet sluttede senest klokken seks,
3. At der ikke etableredes noget udsalg eller nogen beværtning, samt
4. At pladsen – for så vidt det har været nødvendigt at foretage gravning eller lignende ved eventuelt anbringelse af talerstol atter bringes i orden umiddelbart efter afholdt møde.

Efter at tilladelsen var givet, gik militær og politi i gang med at forberede sig på det værste. København var nærmest i belejringstilstand op til den 1. maj 1890. Men alt gik ganske fredeligt. Mange tusinde arbejdere mødte op på Fælleden og hørte på talerne i fred og ro, sang de røde sange og gik hjem igen. Mødets dirigent, skrædder Peter Holm, mente, at der var 50.000 arbejdere, andre mere forsigtige skøn angav ca. 20-25.000. Maler Jens Jensen var ikke nogen flammende rød taler, men den ene af de til lejligheden komponerede sange var ganske krigerisk.

Ud over landet blev der afholdt 1. maj-møder i 1890 – primært større byer i Jylland som Århus, Aalborg og Kolding, på Fyn i Odense og Svendborg, og på Sjælland i Helsingør, Slagelse og Roskilde. I Slagelse trodsede man forbuddet mod en procession.

De følgende år "slingrede" man sig igennem, som Morten Thing udtrykker det. I 1891 blev majfesten henlagt til den første søndag efter den 1. maj, dvs. til den 3. maj. I 1892 faldt den 1. maj på en søndag, i 1893 og 1894 blev der holdt aftenmøder. I 1895 afholdtes demonstrationen søndag den 5. maj. I 1896 blev der holdt demonstration den 1.

maj, men først kl. 16.30. I 1897 holdt man demonstrationen søndag den 2. maj og i 1898 faldt den 1. maj igen på en søndag. Arrangørerne søgte at undgå, at 1. maj-arrangementet krævede en fridag. For ikke alle arbejdere var lige begejstret for majdemonstrationen, hvis det indebar, at de mistede en dagløn. Nogle blev endog truet på jobbet af arbejdsgivere, der meddelte, at udeblivelse fra arbejdet den 1. maj ville blive betragtet som en opsigelse. Det var ikke fest alt sammen.

Året 1899 blev et vendepunkt. Det år faldt den 1. maj under storlockouten, og her blev der demonstreret over hele landet. Fra 1899 blev majdemonstrationer – eller aftenmøder – nu en fast tradition, og majfesten blev holdt den 1. maj uanset ugedag.

Det blev de lokale fællesorganisationers opgave at arrangere majdemonstrationerne, og efter storlockouten samledes tusinder af arbejdere til arrangementer landet over. Flest deltagere samlede arrangementet i København, og i 1900 blev det tilladt at gå i procession fra Østervold til Fælleden. I 1902 gik demonstrationen fra Halmtorvet til Søndermarken. I 1905 blev arrangementet forlagt til Kongens Have, hvor det afvikledes frem til 1913. I årene 1909-12 forbød myndighederne igen processionen igennem gaderne. Fra 1913 blev den nye Fælledpark rammen om 1. majdemonstrationen. I 1915 kunne man demonstrere for både 8-timersdagen og en ny grundlov.

Under verdenskrigen meldte den syndikalistiske fagopposition sig med deres egne alternative arrangementer. I København og flere større byer blev der således afholdt både socialdemokratiske og syndikalistiske demonstrationer.

Efter erobringen af 8-timersdagen – mellemkrigsår

I 1919 erobredes 8-timersdagen, og herefter var man i tvivl om, hvorvidt 1. majdemonstrationen skulle fortsætte. I 1921 og 1922 arrangeredes møder i Fælledparken, men ikke demonstration gennem gaderne. Snart blev al tvivl om majdemonstrationernes fremtid dog manet i jorden, da 50.000 arbejdere den 1. maj 1924 mødte op i Fælledparken for at fejre den første socialdemokratiske regering. På mødet i Fælledparken talte både statsminister Stauning og socialminister Borgbjerg, og der blev vedtaget en resolution med kravet om en lovfæstet 8-timersdag. Det krav blev den samlende parole ved maj-møderne, der herefter blev afholdt over hele landet.

I 1925 faldt 1. maj under den store arbejdsmandskonflikt, og majfesten det år blev den største i 1920'erne. I København og i Århus kom

1. maj demonstration i 1912 for indførelse af 8 timersdagen. (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

*“Lige Tid til Arbejd’ og til Hvile
Og til Kamp for Livets unge Sag!
Første Maal, hvorhen Jer Kraft skal stile,
Er den 8 Timers Arbejdsdag.”*

A.C. Meyer

det til mindre sammenstød mellem socialdemokrater og kommunister. Mest genlyd gav dog den tale, som Arbejdsmandsforbundets forretningsfører Lyngsie holdt i Nykøbing Falster. Her blev maj-talen brugt til at luften den interne uenighed i den socialdemokratiske arbejderbevægelse: "Bare de socialdemokratiske ministre vil erindre, hvor de er kommet fra, hvor deres plads er, når arbejderne er i kamp mod overklassen – og det tror jeg, de vil – så skal vi ikke forlange mere." Arbejdsgiverforeningens formand fik også det glatte lag af Lyngsie.

De følgende år afholdt socialdemokraterne majfester i København og de fleste byer over hele landet, mange steder både demonstrationer og fest, nogle steder blot møder. Som noget nyt transmitteredes statsminister Staunings maj-tale i 1926 i radioen. Staunings første regering måtte træde tilbage i december 1926, og ved maj-arrangementerne i 1927 kunne man så tale dunder og vedtage protestresolutioner imod ministeriet Madsen-Mygdal.

Stauning var tilbage som statsminister i 1929. Om det var glæden herover eller bare det smukke vejr, skal være usagt, men i 1930 var der over hele landet stor tilslutning til maj-møderne, og sådan fortsatte det op igennem 1930'erne på en dyster baggrund af økonomisk krise, arbejdsløshed og fascisme og nazisme i store dele af Europa. I 1931 var det måske i lige så høj grad de dramatiske begivenheder i Nakskov, der tiltrak sig opmærksomheden den 1. maj. Her var kommunisternes 1. majdemonstration blevet forbudt, efter nogle uroligheder tidligere på året, hvor arbejdsløse havde besat byrådssalen for at få ekstra bevillinger til de arbejdsløse. Da kommunisterne trodsede forbuddet og gennemførte demonstrationen den 1. maj, kom det til sammenstød mellem demonstrerende og politi og militær. Flere blev idømt hårde fængselsstraffe, og sagen endte i Højesteret.

I 1932 talte Stauning i Fælledparken og angreb i skarpe vendinger slagteriernes lockout af slagteriarbejderne; han omtalte lockouten som "et kølleslag mod samfundet". I 1933 afholdtes 1. majdemonstrationerne i lyset af den nazistiske magtovertagelse syd for grænsen. 100.000 mennesker var mødt op i Fælledparken. Stauning talte i Århus, hvor han forsvarede Kanslergadeforliget: Samarbejdet mellem bønder og arbejdere havde sikret det store forlig, sagde Stauning i Århus. I 1934 stod Stauning igen på talerstolen i Fælledparken og talte om planøkonomien, der krævede hensyntagen til samfundets interesser.

Socialdemokraterne måtte året efter lide den tort at skulle dele Fælledparken med kommunisterne, der i 1935 afholdt deres eget "demonstrationsmøde" her. I 1937 valgte kommunisterne så at gå sammen med

Plakaten er en fast bestanddel af arbejdernes 1.maj fest. Plakaten bærer ofte et tidsnært slogan. I 1948 3 år efter 2.verdenskrigs afslutning og i opstarten til den kolde krig var teksten på De samvirkende Fagforbunds (LO) plakat: "Vi vil frihed og demokrati". (Arbejdermuseet & ABA)

socialdemokraterne under parolen om arbejdernes enhedsfront. Det skønnedes, at 70-80.000 mennesker deltog. Stauning talte bl.a. om ned-sættelse af arbejdstiden og om neutraliteten som eneste fornuftige politik; han advarede imod forestillinger om at kunne forsvare Danmark mili-tært. I 1938 holdt kommunisterne deres egen demonstration i Køben-havn. På de socialdemokratiske maj-møder blev der det år rettet skarp kritik mod kommunisterne. I Aalborg lagde justitsminister Steincke ikke fingrene imellem: Arbejderklassen måtte ikke lade sig smitte af det sa-lonradikale storstadsbourgeois såkaldte frisind. Rigsdagen måtte ikke blive en larmende diskussionsklub; demokratiet måtte ikke tolerere voldsmentaliteten. Steincke bebudede, at regeringen var i gang med at forberede de nødvendige lovændringer. I anledning af majdagen blev der udsendt et særligt program i radioen med tale af Stauning.

I 1939 samledes 100.000 mennesker i Fælledparken og markerede, at det denne gang var den 50. gang, socialdemokraterne arrangerede 1. majdemonstration. Det skulle vise sig at blive afslutningen på en epoke. Den tyske besættelse den 9. april 1940 satte en foreløbig stopper for 1. majdemonstrationerne.

Fra besættelse til efterkrigstid og kold krig

Under besættelsen blev der ikke afholdt udendørs arrangementer den 1. maj. Der var forbud mod offentlige møder, og det gjaldt også de-monstrationerne den 1. maj. I stedet blev der afholdt møder inden døre. I 1940 kunne man høre LO-formandens 1. maj-tale i radioen. Laurits Hansen talte om arbejdsfordeling og forsikrede regering og erhvervsor-ganisationer om fagbevægelsens vilje til "loyalt samarbejde og medvirken for at ordne vor økonomi". Til gengæld krævede han også, at byrderne måtte fordeles, "som det sker inden for enhver hæderlig familie, så de stærkeste får den tungeste del." I 1941 var det Stauning, der talte i ra-dioen den 1. maj. Han talte om vanskelighederne for beskæftigelsen. Den 1. maj 1942 lå Stauning i sygesengen. Både i 1942 og 1943 blev der holdt indendørs møder. Hverken i 1944 eller i 1945 blev der afholdt maj-møder i den traditionelle form, men mange steder blev dagen alligevel markeret i foreningsregi med "forårsfester" eller andre arrange-menter.

Der var stor tilslutning til 1. majdemonstrationerne de første år efter besættelsen. Selv om regnen øsede ned den 1. maj 1946, samlede de-monstrationen alligevel 50.000 mennesker i København til den social-demokratiske procession fra Grønttorvet til Fælledparken. Her talte

både partiformand Hedtoft og LO-formand Eiler Jensen. På maj-mødet i Aalborg rettede Alsing Andersen et hårdt angreb på DKP. Ved 1. maj-mødet i Fælledparken i 1947 indledtes med et minuts stilhed i anledning af kong Christian X's død.

Fra 1948 lagde både socialdemokrater og kommunister deres 1. maj-arrangementer i Fælledparken. I 1949 kunne man således høre socialdemokraterne i deres hjørne af Fælledparken understrege "det fredelige formål" med Atlantpagten, mens Aksel Larsen i det kommunistiske hjørne tordnede imod de krigeriske sider af Atlantpagten.

Nedtur i 1950'erne og 60'erne

Fra 1948 var der to 1. maj-arrangører i København, Fællesorganisationen og Danmarks kommunistiske Parti, og begge demonstrationer sluttede i Fælledparken. Men efter den store tilslutning i årene efter besættelsen og under starten på den kolde krig dalede tilslutningen op igennem 1950'erne. Havde 1. maj overlevet sig selv? I 1960 besluttede Fællesorganisationen i København endog, at det skulle være et 1. maj-arrangement uden demonstration. Ved de socialdemokratiske arrange-

1. maj optoget på vej ad Blegdamsvej til Fællesparken, 1968. (Foto: Arbejdermuseet & ABA)

menter talte som regel både LO-formanden og partiformanden, som i mange år også var landets statsminister. Her kunne man høre Hans Hedtoft, H.C. Hansen, Viggo Kampmann og Jens Otto Krag, der alle holdt helt igennem politiske taler.

Da Socialistisk Folkeparti blev stiftet, begyndte man også at lave egne arrangementer. Det første blev afholdt i 1959. Søndermarken blev i nogle år SF'ernes foretrukne mødested. Venstresocialisterne holdt deres første maj-arrangement i 1969.

Om den dalende tilslutning til 1. maj-arrangementerne bemærkede Anker Jørgensen i sin tale i 1973, at en del af forklaringen kunne være, at al politisk og faglig aktivitet nu samlede sig om argumenter, debatter, oplysning og information. Det var svært at appellere til følelserne, og det så han som en svaghed. Et lavpunkt blev nået i 1969, hvor hovedstadens socialdemokrater brød traditionen og ikke som sædvanligt samledes i Fælledparken. Over det ganske land blev der dog holdt 1. maj-møder, som man plejede.

Mangfoldighed i 1970'erne og samling i 1980'erne

I 1. majdemonstrationernes "danske historie" blev 1970'erne et nyt højdepunkt. Efter nedturen i 1960'erne fulgte optur i 1970'erne. Ikke alle var lige begejstret. Nogle mente, at det hele var blevet for meget festival og for lidt kampdag; de mente, at 1. maj blev overtaget af unge, som ikke havde noget med arbejderbevægelsen at gøre.

Kommunisterne blev i starten af 1970'erne den store arrangør i København. DKP havde de aktivister, der var brug for, og så havde de et par år Fælledparken for sig selv, mens Fællesorganisationen flyttede deres arrangement til Rådhuspladsen, dog uden den store succes. Det er, som om Fælledparken er stedet, man samles den 1. maj i København. Ved det første arrangement på Rådhuspladsen i 1970 gik det ikke helt som planlagt. LO-formand Thomas Nielsen skulle holde hovedtalen, men talerstol og mikrofon blev for en stund erobret af en ung rødstrømpe (Karen Jespersen), der talte om lige løn for mænd og kvinder, før Thomas Nielsen kunne komme til.

I starten af 1970'erne blev dansk medlemskab af Fællesmarkedet et hovedtema den 1. maj. Thomas Nielsen sagde i sin maj-tale i 1971, at der var "synlige tegn på, at Fællesmarkedet vil volde os kvaler." Det skulle vise sig at holde stik. Opturen for 1. majdemonstrationerne startede i de år, hvor Fællesmarkedet var et hovedtema i maj-talerne. Fra 1973 blev krise, arbejdsløshed og krisepolitik hovedtemaer.

DKP, VS og SF i Fredericia holdt i 1978 fælles 1. maj-fest med musik og talere. (Plakat. Arbejdermuseet & ABA)

1970'erne blev et årti, hvor 1. majdemonstrationerne generobrede gaderne og gav arrangementerne en bredere politisk profil. 1. maj var ikke længere forbeholdt de faglige og politiske organisationer; nu kunne miljøorganisationer, boligbevægelse, internationale solidaritetsbevægelser og forskellige græsrodsbevægelser deltage. Venstrefløjens 1. maj-arrangementet repræsenterede et bredt opbud af bevægelser. Majdemonstrationerne fik tilført fornyet energi i 1970'erne, hvor der i

de større byer blev arrangeret flere demonstrationer. Mange unge, som ikke havde nogen særlig tilknytning til arbejderbevægelsen, deltog nu også. Demonstrationerne kunne igen fylde gaderne i de større byer.

I løbet af 1970'erne kom der flere arrangører til i København og de større byer; og som DKP kunne også den nye venstrefløj trække på en større kreds af aktivister. I Århus samlede de store "enhedsdemonstrationer" tusindvis af deltagere i Botanisk Have og andre steder. De forskellige grupperinger kunne bruge oceaner af tid på at diskutere paroler, men i den sidste ende kom der også demonstrationer ud af det. I 1975 var antallet af 1. maj-arrangementer større end nogensinde, og tilslutningen var også udsærvanlig stor. Arbejdsløsheden var hovedemnet ved 1. majdemonstrationerne i de år. Generelt favnede parolerne bredt, og man holdt ikke igen med kritik af den socialdemokratiske krisepolitik.

For socialdemokraterne var 1970'erne en vanskelig tid. De var delt i spørgsmålet om Fællesmarkedet, og vanskelighederne fortsatte efter folkeafstemningen i 1972. Socialdemokratiske regeringer sad på regeringsmagten i de år, hvor arbejdsløsheden voksede fra 20.000 til 200.000, og Anker Jørgensen manøvrerede fra kriseforlig til kriseforlig. I 1978-79 forsøgte socialdemokraterne sig endog med en regering af Socialdemokratiet og Venstre. På den baggrund kunne det volde vanskeligheder for socialdemokrater at finde de rette røde paroler, når man stod over for en skeptisk folkemængde den 1. maj.

I 1977 faldt 1. maj på en søndag, og det benyttede både Fremskridtspartiets Mogens Glistrup og Venstres Poul Hartling til at blande sig i koret af talere på denne arbejderdag. I skarphed kunne de dog ikke måle sig med den tale, som LO-formand Thomas Nielsen holdt. Fagbevægelsen havde lært at leve med arbejdsgivernes snæversyn, sagde LO-formanden. Det nye var, "at arbejdsgivernes evige nej-politik har kunnet støtte sig til den reaktionære, egoistiske bølge, som skyller hen over landet i disse år." Anker Jørgensen omtalte også i sin maj-tale året efter den bevægelse mod højre, som fandt sted både "i folket og i folketingsalen." I 1979 bemærkede flere, at mens Anker Jørgensen i Fælledparken kun kort berørte de politiske reformer og ØD, så helligede Thomas Nielsen sig stort set kun de to emner.

Den udvikling, som kunne ses i Danmark, viste sig også internationalt. Flere år med krise og arbejdsløshed og fejlslagen økonomisk politik fik sidst i 1970'erne millioner af mennesker over hele verden til at demonstrere under de røde faner den 1. maj, og nogle steder gik det voldsomt til – som i arbejderbevægelsens tidlige år.

Herhjemme blev de mange arrangører et halvfjerdsfænomen. Fra

Kommunisterne i København arrangerede fra 1950'erne demonstrationer, som udgik fra flere steder i byen med Fælledparken som mål. Formand for DKP Knud Jespersen holder her tale 1. maj 1967 i Fælledparken. (Foto: Arbejdermuseet & ABA.)

*Rødstrømpen og
venstresocialisten
Karen Jespersen be-
mægtiger sig taler-
stolen på
Socialdemokratiets
1. maj møde for
næsen af Thomas
Nielsen, 1970.
(Foto: Arbejder-
museet & ABA)*

1980'erne blev der skabt samling over feltet. 1. maj-arrangementerne vendte tilbage til det gamle koncept med de lokale fællesorganisationer som hovedarrangør. En forudsætning for samling var, at fællesorganisationerne nu gav plads til den bredde, der efterhånden havde udviklet sig i den faglige og politiske arbejderbevægelse. Samlingen lettedes formentlig også af, at der fra 1982 sad en borgerlig regering i Danmark.

Da Anker Jørgensen overlod ministertaburetterne til den konservative Poul Schlüter, havde ingen nok ventet, at det skulle blive ti år med Poul Schlüter. Den borgerlige regering lagde ud med at afskaffe den automatiske dyrtidsregulering og de supplerende dagpenge, og herefter blev det ulig lettere at holde kritiske taler ved 1. maj-arrangementerne landet over. Oven i dette kom Mogens Glistrups provokationer i starten af 1980'erne, da han og Fremskridtspartiet mødte op i Fælledparken med det budskab, at de var det rigtige arbejderparti. Mogens Glistrup forsøgte sig nogle år i starten af 1980'erne i Fælledparken og fik en ublid medfart. Den 1. maj i Fælledparken er nok ikke den dag, hvor flertallet deler den opfattelse, at Fremskridtspartiet eller dets afløser Dansk Folkeparti er et arbejderparti. På den faglige bane udfordredes LO-fagbevægelsen i midten af 80'erne nu også af Danmarks Frie Fagforening, der fik vind i sejlene under den langvarige HT-konflikt.

Bestræbelserne i retning af samling og enhedsdemonstrationer startede allerede før den borgerlige regering tog over, og der synes ikke at herske tvivl om, at samling blandt arrangørerne gav øget tilslutning til majdemonstrationerne. I København nåedes et højdepunkt i 1987 og 1988, hvor henholdsvis 200.000 og 300.000 mennesker mødte op i Fælledparken. I 1987 samledes man i en fælles demonstration under parolen: "Ud med Schlüter – for arbejderpolitik". Samlingstanken blev formuleret af formanden for Fællesorganisationen i København, Ib Sørensen, på denne måde i 1987: "På tværs af faggrænser og partiskel har dette arrangement vist, at vi kan stå sammen og prøve at finde en fællesnævner, der kan vælte Schlüter-regeringen. Opbakningen viser, at de menige medlemmer synes, at vi har gjort det rigtige."

Den samme tendens som i hovedstaden kunne ses over hele landet. En opgørelse viser generelt den store fremgang fra starten af 1980'erne til tiårets slutning. Hvor der i 1980 var 197 møder i 131 kommuner, fordelt på morgenappeller, eftermiddagsarrangementer og aftenmøder, var der i 1988 mere end 300 møder hos socialdemokraterne, og lægges dertil de tilsvarende tal for kommunister, folkesocialister og den øvrige venstrefløj, nåede man op på mindst 450 1. maj-møder i 1988. Samling gav tilslutning.

Formen syntes også at være den rigtige. Nogle valgte måske kun at deltage i morgenmøderne i deres eget parti, i ungdomsorganisationen eller i fagforeningen; nogle fortsatte derfra videre til de fælles demonstrationer med de andre faglige og politiske organisationer. Man kunne på den måde både være sammen med sine egne og gå til fællesmødet – og møde en masse andre og måske høre en tale eller to. Den model, der blev kaldt til samling under i 1980'erne, synes at holde.

De sidste 25 år – efter den kolde krig

Arrangementet den 1. maj 1990 markerede ikke kun 100-året for de første majdemonstrationer tilbage i 1890, men også de første majdemonstrationer efter Murens fald. Med Sovjetunionens sammenbrud kort tid efter og den kolde krigs afslutning forsvandt de kommunistiske partier stort set fra det politiske landkort i Europa. Herhjemme satte Tamilrapporten en stopper for Schlüters epoke i dansk politik. Efter ti år med borgerlig regering og konstante økonomiske problemer fulgte fra 1993 en næsten lige så lang periode med Poul Nyrup Rasmussen og Marianne Jelved og økonomisk fremgang. Op igennem 1990'erne var det de store europæiske problemstillinger, der trængte sig på, men også de interne brydninger i arbejderbevægelsen, som førte til, at de formelle bånd mellem Socialdemokrati og fagbevægelse blev kappet. I 1992-93 var det ikke mindst Maastricht-traktaten, der skilte vandene. Senere fulgte krigene i ex-Jugoslavien, Bosnien og Kosovo. I sidste halvdel af 1990'erne blev de faglige konflikter i 1995 og 1998 hovedtemaer ved 1. maj-møderne. 1. majdemonstrationerne i 1995 blev en mægtig solidaritetsaktion til støtte for de strejkende Ribus-chauffører, og i 1998 var der storkonflikt på det danske arbejdsmarked; det var den såkaldte "gærstrejke", hvor landet var ved at gå nedenunder og hjem af mangel på gær. 100.000 københavnere nød solen i Fælledparken og overlevede uden gær.

I 2002 måtte Poul Nyrup Rasmussen tale som partiformand og ikke som statsminister. På maj-møder landet over udtalte fagbevægelsens talere kritik af regeringen. Poul Erik Skov Christensen betegnede i sin 1. maj-tale regeringen som "den mest reaktionære siden Madsen-Mygdal i 1920'erne", hvilken han mente i sig selv var en udfordring for fagbevægelsen. På flere 1. maj-møder i 2004 blev der rettet skarp kritik af den danske deltagelse i Irakkrigen. Mogens Lykketoft sagde det lige ud: "Vi er trætte af den logrende opbakning til præsident Bush."

I 2006 skulle Helle Thorning-Schmidt holde sin første maj-tale i Fæl-

ledparken som formand for Socialdemokratiet. Hun kritiserede regeringen for manglende visioner for velfærdspolitikken. I 2012 kunne Helle Thorning-Schmidt tale som statsminister for en bred regering med både Socialdemokratiet, De Radikale og Socialistisk Folkeparti. Hun udtalte sin glæde over, at det "heldigvis" bliver 1. maj hvert år, omend hun nok kunne have ønsket sig et mere lydhørt publikum ved maj-møderne de følgende år. Her blev statsministerens tale i København og Århus generet af "fløjteaktivister", der satte sig for at overdøve talen. Ved arrangementet i Tangkrogen i Århus i 2013 blev en aktivist anholdt og efterfølgende idømt 40 dages ubetinget fængsel for at have beskudt Helle Thorning-Schmidt med en vandpistol. Talen i 2014 blev betegnet som en "valgtale", men i skrivende stund er valget endnu ikke udskrevet. Heldigvis blev det også den 1. maj i 2015, og denne gang kunne alle høre statsministerens tale. Kommentatorer var enige om, at det var en god tale, hvor Helle Thorning-Schmidt bl.a. lovede reformer på dagpengeområdet.

Vil 1. majdemonstrationen overleve?

Selv om mange har haft travlt med at dømme 1. majdemonstrationerne ude, er der stadig stor tilslutning nu, hvor traditionen runder de 125 år. Igennem årene har spørgsmålet om 1. majdemonstrationens overlevelse været et tilbagevendende spørgsmål, både i arbejderbevægelsen og i pressen. Har 1. majdemonstrationen nogen mening i vore dage, hvor den ikke længere er den kampdag, den var, men er blevet en festdag? Spørgsmålet om 1. majdemonstrationens videreførelse blev rejst allerede i 1920, efter erobringen af 8-timersdagen? Skulle man fortsætte nu, da målet var nået? Men så blev Fælledparken fyldt i 1924, og herefter tænkte ingen på at indstille 1. majdemonstrationen. I 1950'erne lød spørgsmålet igen, om 1. majdemonstrationen havde overlevet sig selv. Den stigende tilslutning til 1. majdemonstrationerne i 1970'erne afblæste imidlertid diskussionerne og bidrog siden til samlingen i 1980'erne. Den form, der blev fundet i 1980'erne, afspejler en arbejderbevægelse, hvor Socialdemokratiet ikke er enerådende, som tilfældet var de første 50 år, men vore dages bredere bevægelse, hvor meninger kan brydes.

1. majdemonstrationen er en tradition, som arbejderbevægelsen selv har skabt. Den vil derfor overleve lige så længe, arbejderbevægelsen selv vil bevare den som tradition. På baggrund af majdemonstrationens historie kan det virke misvisende at opstille en modsætning mellem 1. maj som kampdag eller festdag, eftersom 1. maj stort set fra starten har været

ARBEJDERNES INTERNATIONALE KAMPDAG

125 ÅR

1. MAJ

1890 - 2015

STÆRkere
SAMMEN

GRAFISK DESIGN OG ILLUSTRATION
KRISTIAN EMIL PETERSEN, kpe@kpe.dk

FTF

Det er os med overenskomster
og faglige fællesskaber

HOVEDSTADEN

1. maj
I FÆLLEDPARKEN

LO-hovedstaden og FTF's 1. maj plakat i 2015 i 125 året for afholdelse af den første 1. maj dag.
(Design og grafik: Kristian Emil Petersen)

begge dele. Festen udelukker ikke, at der bliver afleveret et alvorligt budskab, eller at demonstrationen bliver en manifestation af solidaritet, for eksempel under faglige konflikter eller for faglige og politiske rettigheder, som vi ser det uden for Danmarks grænser. Demonstrationens former har ændret sig, lige som det samfund og den bevægelse, den udspringer af, har ændret sig.

Vendes blikket ud mod verden omkring os, er det ikke nødvendigvis alle steder, festlighederne dominerer. I de senere år har Istanbul flere gange været scene for alvorlige sammenstød mellem fagforeninger og demonstranter på den ene side og politi på den anden. Internationalt er 1. maj ikke kun festival.

Litteratur

Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv har udsendt et flot oversigtsværk, udarbejdet af Søren Federspiel, Flemming Hemmersam og Anne-Lise Valsted. *Arbejdernes 1. maj. Arbejderbevægelsens internationale demonstrationsdag i tekst og billeder 1890-1990*. Redaktion: Gerd Callesen, Henning Grelle og Karen Kræmer. ABA 1990. En kortere oversigt kan findes på ABA's hjemmeside: *1. majs historie (1889-1999)*, udarbejdet af Henning Grelle. Vedr. den første 1. maj demonstration herhjemme kan henvises til Morten Thing & Flemming Hemmersam, *1. maj 1890. Et dokumentarium*. Selskabet til forskning i arbejderbevægelsens historie 1990 – med både kilder og tekster ved de to forfattere. Skildringen af den amerikanske forhistorie kan findes forskellige steder, bl.a. i Samuel Yellen, *American Labour Struggles 1877-1934*. New York: Monad Press 1934/1974. Beskrivelsen af 1. majdemonstrationen som tradition bygger på Eric Hobsbawm i *The Invention of Tradition*. Edited by Eric Hobsbawm og Terence Ranger. Cambridge: Cambridge University Press 1983. Tillige kan der henvises til det udvalg af taler, som ligger på ABA's hjemmeside.

Knud Knudsen
Lektor i historie ved
Institut for Kultur og Globale Studier
Aalborg Universitet
kk@cgs.aau.dk